

דעת ואמונה

מתורתו של הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

עש"ק פרשת שמות ♦ טבת תשפ"א ♦ גיליון מספר 8

אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו

שיחה שנאמרה במוצאי שב"ק פרשת ויחי

נבואתו של יעקב טרם פטירתו

א. "הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם" (בראשית מט, יב), מעמד זה שקרא יעקב לבניו לצוותם להוכיחם ולברכם, היה בשעה שעמד להסתלק מן העולם, וכמו שנאמר בסיום דבריו "ויכל יעקב לצוות את בניו ויאסוף רגליו את המיטה ויגוע ויאסף אל עמיו".

נתבונן נא בדבריו אשר דיבר אל בניו באותו הזמן, תחילה קרא לראובן בנו הגדול, והוכיחו על שבלבל יצועי אביו, ולאחר מכן הוכיח את שמעון ולוי על מלחמתם באנשי שכם, ואמר "בסודם אל תבוא נפשי בקהלם אל תחד כבודי כי באפם הרגו איש וברצונם עיקרו שור", היינו שלא רצה שיוזכר שמו על מעשי בניהם, לא במעשי זמרי ולא במעשי קורח ועדתו, ובשניהם אכן לא מוזכר שהיו בני בניו של יעקב. וכל כך למה, כי 'באפם הרגו איש' – אנשי שכם, אשר למרות שעשו מעשים רעים, עדיין אין זו דרכו של יעקב לבוא כנגדם בחרב ובחנית. 'וברצונם עקרו שור' – זה יוסף, אשר חפצו לעוקרו מן העולם. ועל אף שהיה בלבו כעס כלפיהם על מעשיהם, עם כל זה לא קיללם, אלא הדגיש ואמר "ארור אפם כי עז", הכעס שלהם ארור, אך לא הם בעצמם.

ובפסוקים אלו נתנבא יעקב על הדורות הבאים, על מעשי זמרי ועל מעשי קורח, ידע את אשר עתיד לקרוא עם בניו, ועל מאורעות אלו ביקש שלא יוזכר שמו. וכן במהלך הברכות שבירך את יתר בניו, התנבא על עתיד ישראל, "גור אריה יהודה" – זו היא נבואה על דוד המלך, אשר נלחם בפלשתים בעוד שאול מלך, ואזי נמשל ליגור, ולאחר מכן כאשר מלך בעצמו נמשל לאריה. 'אריה' הוא סמל המלוכה והרתיעה, כולם מפחדים ממנו וחוששים שמא ימצא אותם טרף עבורו, כן בימי דוד המלך היו כל העמים מפחדים מישראל, עד שאמרו "לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה" (יבמות כד, ב), והוא משום שבימי דוד היו הגויים רוצים להתגייר רק משום שפחדו מישראל, והרגישו שאם יהפכו בעצמם להיות שייכים לאותו עם, חייהם יהיו בטוחים יותר [ובימי שלמה היו רוצים להתגייר מחמת השפע העצום שהיה לישראל באותם ימים, כדכתיב (מלכים א, י, כז) "ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים"]. ועל תקופה זו התנבא יעקב במעמד זה, שעתיד זרעו של יהודה להיות תחילה 'גור', ולאחר מכן 'אריה'.

וכן המשיך והתנבא עליו: "לא יסור שבט מיהודה", זה ה'יריש גלותא' שבבל, שהיו מזרעו של יהודה. "ומחוקק מבין רגליו", זו השושלת של נשיאי ישראל – רבן גמליאל, רבי שמעון ורבינו הקדוש, אשר הם צאצאיו של דוד המלך, מזרעו של יהודה.

עוד המשיך והתנבא על שמשון הגיבור, ובברכתו את דן אמר: "יהי דן נחש עלי דרך שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחרו", זה הוא משל לגבורתו של שמשון, אשר לאחר שגילחו הפלשתים את שערות ראשו וניקרו את עיניו, נטלו ממנו את גבורתו, ויהי שמשון טוחן בריחיים כאחד האדם. כאשר ראו הצלחתם הגדולה, עשו מסיבה גדולה להודות

לאלוהיהם על ניצחונם, ובקשו להביא את שמשון אליהם להראות את חולשתו ותשישות כוחו. באותו זמן התפלל שמשון לה' וביקש "זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה האלוקים" (שופטים טז, כח), נטל את עמודי הבנין אשר עליהם עמד הבנין כולו, ועקרם ממקומם, עד שנפלו כולם אל מותם. ומעשה זה המשיל יעקב לנחש, אשר בעודו זוחל על פני הארץ, ורואה סוס ועליו אדם הרוכב עליו, אינו מתרומם להכיש את הרוכב, אלא נושך את עקבי הסוס, והסוס מנתר ממקומו ונעמד על שתי רגליו, וכתוצאה מכך נופל הרוכב מטה ומת. כן עשה שמשון, לא פגע בפלשתים עצמם, אלא הכיש את הבנין אשר גרם לנפילתו עליהם ולהריגתם.

וכן בהמשך המקראות, כל דבריו של יעקב שם הם נבואות אשר התנבא באותו הזמן, להודיע לבניו את העתיד לקרות עם בניהם, וכל זה ארע בשעתו האחרונה של יעקב, כי הלוא מיד כאשר סיים לצוות את בניו אסף רגליו אל המיטה והסתלק לבית עולמו.

והנה זה פלא, כי הלוא ידע יעקב אבינו שבעוד שעה קלה עתיד הוא לעזוב את העולם, ומשום כן קרא לבניו לצוותם את הציווי הזה לפני מותו, וכיצד יתכן שהיה שרוי בצלילות דעת כה גדולה, לצוות לכל אחד מבניו במדויק את ברכתו שלו, ואת תוכחתו שלו. וביותר, שהרי כתב הרמב"ם "כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים, שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמחה" (פ"ז מהל' יסודי התורה ה"ד), הרי שלא יתכן לזכות לנבואה אלא אם שרוי הנביא בשמחה ובטוב לב, וכאן הרי זכה יעקב אבינו לנבואה, אם כן בהכרח שהיה שמחה וטוב לב באותה שעה. והוא דבר פלא, כיצד יוכל האדם לעמוד לפני מותו, בעודו יודע כי הדקות הללו הן האחרונות שלו בעולם הזה, ותחת שיהיה שרוי בעצבות וחשש, השמחה תמלא את כל חדרי ליבו. אתמהא.

שמחתו של יעקב בשעתו האחרונה

ב. הנה בפסוקים הקודמים, מספרת התורה שקרא יעקב לבנו יוסף לצוותו שיקבור אותו במערת המכפלה, לאחר שסיים את בקשתו נאמר "וישתחו ישראל על ראש המיטה" (בראשית מז, לא), כתב רש"י "דבר אחר על שהיתה מיטתו שלימה שאין בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא ועוד שנשבה לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו", היינו שזכה יעקב שיהיו כל בניו צדיקים ויראי ה', וזה הוא הנקרא 'מיטתו שלימה', שלא נפל כל פגם ופסול בזרעו.

וזכות זו היא תקוותו ושאיפתו של כל יהודי, שיזכה לראות את כל בניו וצאצאיו הולכים בדרך התורה והיראה, סבי הגאון רבי רפאל ברוך טולידאנו זצ"ל. היה נוהג מידי בוקר בעודו מעוטר בטלית ותפילין, לעמוד על יד המזוזה ולשפוך תחינה לפני ה' שיזכהו ולא יימצא שום פסול בזרעו ובזרע זרעו עד עולם [ועל כן רגיל אני לומר, כי מי שזוכה להשתדך

ואמרו שם בגמרא "אילמלא בא גבריאל והעמידו, לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל", וכל כך למה? הנה במדרש (ילקוט"ש ירמיהו רמז ר"צ) מובא גם כן כל המעשה הזה, אלא ששם הגירסא היא "שלוש פסיעות", הרי שיש סתירה בדבריהם, כמה פסיעות רץ נבוכדנצר, בגמרא אמרו ארבע פסיעות ואילו במדרש אמרו שלש פסיעות. ביאר החפץ חיים, כי באמת הוא בא לפסוע את הפסיעה הרביעית, אלא שבאמצע הפסיעה עצר אותו גבריאל, נמצא כי הוא פסע שלש וחצי פסיעות לכבוד ה'. וכנגד אותם שלש פסיעות זכה שיהיה הוא מלך, ובנו מלך, ונכדו מלך, וכנגד חצי הפסיעה האחרונה מלכה ושתי נינתו, אך מלכותה נגדעה באיבה כאשר הרג אותה אחשוורוש, משום שאף הוא לא השלים פסיעתו הרביעית. והלוא אם לא היה גבריאל מונע מנבוכדנצר להשלים את פסיעתו הרביעית, לא היתה מלכותה של ושתי נפסקת, וממילא לא היתה אסתר באה לפני המלך, וכל נס ההצלה של ישראל מגזירתו של המן הרי היה תלוי בה, ולפיכך אמרו שאילו עצרו גבריאל לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל, כי היה המן מצליח לממש גזירתו.

למדנו מכאן עד היכן דין שמים מזדקק, וכמה גדול שכרו של כל מעשה טוב שעושה האדם, הנה בעבור פסיעות בודדות אלו של נבוכדנצר, קיבל מלוכה לו ולזרעו, על אחת כמה וכמה אנשים יראים ושלמים אשר עושים את רצונו ית' באמת ובתמים, הלוא אין ערוך למתן שכרם.

[זכורני, לפני שנים רבות הוזמנתי לשמחת שבע ברכות לאחד מנכדי מו"ר הגרא"מ שך זצ"ל, ישבו שם בעלי השמחה ובראשם הסבא מו"ר זצ"ל, ובקשו ממני לדרוש. בדבריי חזרתי על דברי חז"ל אלו, ואמרתי כי הנה רגילים לומר שבשידוך אין צריך לתור אחר משפחה מיוחסת במיוחד, אלא לבדוק אך ורק את הבחור והבחורה כשלעצמם, ואם טובים הם אין מעלה לעובדת היותם מיוחסים. אך בגמרא הנזכרת רואים אנו לא כן, כי אם זכו בניו של נבוכדנצר, למרות היותם בניו של רשע מרושע, מכל מקום בעבור מעשה טוב פעוט שעשה אביהם זכו למלוכה, על אחת כמה וכמה מי שאביו או סביו צדיק גדול, הלוא בוודאי שיוכה בשכר זה לטובות הרבה. וכנאמר בפסוק "וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בניו" (תהילים קג, יז). וכיוון שכן, הלוא אי אפשר לזלזל במעלתו של ייחוס, כי צאצאי הצדיק בוודאי זוכים לדברים הרבה בזכות אביהם].

עובר ה' אינו חושש מהמיתה

ד. מעתה, כאשר אנו עומדים ומשתאים נוכח שמחתו של יעקב אבינו בשעה שעמד לפני עלייתו לשמי מרומים, אין כאן מקום לתמיהה כל עיקר, שהרי החשש העיקרי שלנו מהמיתה, אינו מהמיתה עצמה, אשר אמנם גם היא יכולה להיות כואבת וקשה [כמו שאמרו בגמ' (ברכות ח, א) שיש תשע מאות ושלושה סוגי מיתות, כמנין 'למוות תוצאו'י, הקשה שבכולן אסכרה, והקלה שבכולן מיתת נשיקה], אך עיקר הפחד הוא מהחלק שלא מת – והוא הנשמה שבאדם, החיות שבו, מהדין וחשבון שעתידיה הנשמה לתת לפני בורא העולם על כל מעשיה, ומזה נפחד ונרעד, כי מי יצדק לפניך בדין.

אך מי שזכה כל ימיו לעבוד את הבורא, רץ לפניו כסוסים בין בצעי המים, ויודע כי הוא משיב את נשמתו ליוצרו טהורה ונקייה, הלוא אדרבה, עליו לשמוח שמחה גדולה ועצומה על שעתידיה נשמתו לשוב אל מקורה, אל המקום הנשגב ממנו חוצבה. במיתתו נגאלת הנשמה מהעולם הזה על כל ניסיונותיו וצרותיו, בעולם האמת כבר לא יהיה לה את היצר הרע שמנסה בכל כוחו להדיחה מעבודת ה'. ועל זה אמר דוד "אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה" (תהילים פד, ה), אשרי מי שזכה כאן בעולם הזה לשבת כל חייו בביתו של הקב"ה, כי עתיד הוא גם לעולם הבא להלל את הבורא (סנהדרין צא, ב). בעולם הבא לא תהיה לה לנשמה נפילות וירידות, אלא תמיד "ילכו מחיל אל חיל", תעלה ותתרומם למקום גבוה יותר.

ה. בזוהר הקדוש (אידרא זוטא, רפ"ז ע"ב) איתא: "פתח רבי שמעון ואמר 'אני לדודי ועלי תשוקתו', כל יומין דאתקטרנא בהאי עלמא בחד קטירא אתקטרנא ביה בקודשא בריך, הוא ובניו כך השתא יועלי תשוקתו". היה זה ביום פטירתו של ר' שמעון בר יוחאי, במעמד הנשגב שגילה רזי תורה לתלמידיו,

עם צאצאיו הרי מביא על עצמו בזה ברכה, שיהיו בניו נכללים באותה תפילה].

ויעקב אבינו זכה לכך, אם כן אכן היה לו לשמוח שמחה גדולה על שזוכה הוא לעזוב את העולם מתוך ידיעה כי השאיר אחריו זרע ברך ה', שנים עשר שבטי קה-יראים ושלמים.

דקדוק דין שמים לפרטי פרטים

ג. נביאי ירמיהו נאמר, ששאל ירמיהו את הקב"ה "מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד" (ירמיהו יב, א). תמיהתו של ירמיהו באה בעקבות נבוכדנצר הרשע, אשר הכעיס את הבורא במעלליו, החריב את בית המקדש ושלח את ישראל לגלות, והיו בטוחים כולם כי ימיו ספורים, ואבינו הרחמן לבטח ייפרע ממנו במהרה על חטאיו, יטול ממנו את מלכותו ויכריתתו מעל פני האדמה, אך לא בלבד שכל זה לא קרה, אלא אדרבה, המשיך נבוכדנצר למלוך ביד רמה, כאילו לא עשה דבר. ואף בניו אחריו ירשו ממנו את המלוכה, בנו אויל מרודך, ונכדו בלשאצר, היו אף הם מלכים כל ימיהם. וכן נינתו ושתי מלכה עד שפסקה מלכותה כאשר הרגה אחשוורוש. והדבר אומר דרשני, כיצד זכה נבוכדנצר לשושלת מלוכה זו לו ולזרעו, הלוא רבות הכעיס את הבורא, החריב את ביתו והגלה את בניו. ואת הפליאה הזו התפלל ירמיהו בפני הקב"ה, מדוע דרך רשעים צלחה, כיצד יתכן הדבר הזה, וכי אין דין ואין דיין!!

ענה לו הבורא במשל "כי את רגלים רצת וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים", מבאר הגמרא (סנהדרין צו, א) את תשובתו של הקב"ה, משל לאדם אשר הכריז בגאון כי הוא מוכן להעמיד עצמו לתחרות ריצה כנגד סוסים, ולדבריו אם יתחרו שניהם בריצה הוא ישיגם. לפני שהעמידוהו במבחן כנגד הסוסים, הורו לו לעשות תחרות קטנה כנגד אדם אחר, אשר אף הוא ידע לרוץ במהירות, ובמבחן הזה נכשל והתעייף באמצע התחרות. אמרו לו כולם "כי את רגלים רצת וילאוך" הלוא כאשר התחרית ב'רגלים' – אנשים, התעייפת באמצע, "ואיך תתחרה את הסוסים", כיצד חושב אתה לנצח את הסוסים.

כלפי מה הדברים אמורים?

אמר הקדוש ברוך הוא לירמיהו, חוב יש לי לנבוכדנצר ואני צריך לשלם לו עליו שכר. היה זה שנים רבות קודם לכן, כאשר מלך מרודך על בבל, היה נבוכדנצר סופר המלך, באותה תקופה חזקיהו מלך יהודה חלה, וריפא אותו ה', ביום שהתרפא בו חזרה השמש עשר מעלות אחורנית, והיה היום ארוך יותר מכל יום, ובזה התפרסם הנס בכל העולם שריפא ה' את חזקיהו מחוליו.

כאשר ראה מרודך את הפלא הזה, ואמרו לו כי הוא נעשה בעקבות רפואתו של חזקיהו, אמר: אם יש אדם גדול שכזה בעולמנו, אני צריך לשגר לו איגרת ברכה. עמדו הסופרים וכתבו "שלמא למלכא חזקיה, שלם לקרתא דירושלם, שלום לאלקא רבא", ושלחו את האיגרת עם שליח. מיד הופיע נבוכדנצר, וכאשר שמע על שליחת האיגרת, שאל מה נכתב שם, ואמרו לו את הנוסח. התפלל ותמה, אם אתם קוראים לבורא 'אלקא רבא' כיצד כתבתם את שלומו לבסוף, הייתם צריכים לפתוח ב'שלמא לאלקא רבא', ורק לאחמ"כ לדרוש בשלומה של ירושלים, ושלומו של חזקיהו. הלך בעצמו ורץ אחר השליח בכדי ליטול ממנו את המכתב ולכתוב את הנוסח החדש, פסע אחריו ארבע פסיעות, ועצרו גבריאל שלא יפסע יותר.

וזה אשר ענה הבורא לירמיהו, בשכר הטרחה הפעוטה שעשה נבוכדנצר לכבוד שמי, כאשר התאמץ בשביל שלא יהיה שמו של חזקיהו מופיע לפני שמו של הקב"ה, בשכר הפסיעות הללו נתתי לו את המלוכה, לו ולזרעו אחריו. אמור מעתה: "ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לאותו רשע, שרץ אחר כבודי - אתה תבא, כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים, על אחת כמה וכמה" (גמ' שם), היינו כי השכר שישלם ה' לאוהביו, אבותינו הקדושים, אשר לא רצו ארבע פסיעות למען כבוד שמו, אלא כל חייהם רצו לפניו לעובדו כסוסים בין בצעי המים, עצום הוא לאין ערוך מהשכר שקיבל נבוכדנצר על פסיעותיו.

כן באתי גם עתה. הוציא ר' דוד את ארנקו מהכיס, והביא לו תרומתו. אותו יהודי רצה להמשיך ולהתבונן במחזה המופלא הזה, כיצד ישב לו ר' דוד והקריא בעל פה דפי גמרא, על כן נשאר לעמוד על מקומו להתבונן בפניו של הצדיק.

כעבור מספר דקות, הרים שוב ר' דוד את ראשו, והבחין שעומד אל מולו איש. שאל אותו מי הוא ומה רצונו, שב וענה כבתחילה: אני איש פלוני משיבה פלונית, בכל שנה נתן לי הרב תרומתו על כן באתי אף השנה. הוציא ר' דוד את ארנקו ורצה לתת לו צדקה. עצר בעדו אותו יהודי ואמר לו, הלוא הרב כבר נתן לי את תרומתו, אלא שנשארתי לעמוד כאן עוד מספר דקות, ומדוע מוציא הרב שוב את הארנק? ענה לו ר' דוד בפליאה: אני נתתי לך? איני זוכר. והמחזה הזה נראה שוב ושוב, כאשר המשיך המשולח לעמוד על ידו, ובכל פעם שהרים ר' דוד את עיניו שכח את שארע עמו דקות אחדות קודם לכן. אמר לו ר' דוד: **דע לך, כי מה שעשיתי לפני דקות אחדות איני זוכר, אך הגמרות שלמדתי אף לפני שנים רבות, עדיין חקוקות על ליבי!**

אין זה אלא שמכוח העמל העצום שהשקיע כל ימיו בלימוד התורה, והקשר האמיץ שנקשר עם דברי התורה, נחרטו אותם דפים מרובים על לוח ליבו, עד שלא שלטה בהם שכחה.

ח. וכן מסופר על רבים מרבני ליטא, אשר היתה התורה משוש כל חייהם, ולא היה להם בעולמם דבר מלבדה. אחד מהגדולים שבהם היה הגאון רבי ברוך לאבסקי זצ"ל בעל 'המנחת ברוך', אשר ספרו הנכבד הרעיד אמות הסיפין של כותלי בית המדרש, וכפי ששמעתי ממורי הגרא"מ שך זצ"ל שהיו שלשה ספרים שהרעידו את עולם התורה, והוא אחד מהם, זאת על אף שעד שיצא ספרו לא היה מוכר ומפורסם בעולם. ועליו אמר מרן החזו"א זיע"א: מרא דכולא תלמודא.

לפני שנים רבות, כאשר שמשתי כר"מ בישיבה בחדרה, התגורר על יד הישיבה יהודי ישיש בשם הג"ר אברהם וולוסקי זצ"ל, בעברו היה מכהן כרב בעיר וולוז'ין יחד עם הגאון רבי רפאל שפירא זצ"ל [וולוז'ין היתה מחולקת לשני אזורים, וולוז'ין עילית ווולוז'ין תחתית, וכל אחד מהם היה מופקד על חלק אחר בעיר], ולאחר מכן כיהן כרב בלונדון, ובערוב ימיו עלה לדור בארץ הקודש, וחיפש מקום שיש בו ישיבה להשתקע בו, ומצא את העיר חדרה. וכך היה מגיע ונכנס לשיעורים בישיבה משל היה נער צעיר, ואמר כי היום כבר אין בכוחו ללמוד לבדו, אך לשמוע שיעורים הוא עדיין יכול. הוא סיפר לי את המעשה הבא:

בהיותי נער צעיר ארע ונסעתי לדרכי ביום שישי, והנה נתקעתי באמצע הדרך, והבנתי שלא תהיה לי אפשרות להגיע למחוז חפצי לפני שבת, נכנסתי לעיירה הסמוכה ודפקתי בדלתו של הרב, בקשתי ממנו להיות אצלו בשבת, הוא נענה בשמחה, והזמינני להתארח בביתו לסעודות השבת וללינה. כאשר הגיעה סעודת ליל שבת, אני מבחין כי מוגשים לשולחן כמות גדולה של דגים, והרב בעצמו אכל דג שלם. התפלאתי בליבי על ההתנהגות הזו, שנראתה בעיני תמוהה, אך כמובן שתקתי, סברתי בליבי אולי אין להם די ממון לרכוש עופות, על כן מרבים הם באכילת הדגים. אך התבדיתי במנה העיקרית, בה הגישו גם עופות לרוב, ואף מהם אכל הרב עוף שלם, התפלאתי, אך כמובן שתקתי.

לאחר הסעודה, הראה לי הרב את מיטתי המוצעת, ואילו הוא פרש לחדרו התיישב על יד הסטנדר והחל לצלול במעמקי הסוגיות. כאשר התעוררתי בבוקר, ראיתי את הרב יושב באותו מקום, ממשיך את סדר לימודו הארוך שהתחיל מיד לאחר הסעודה ונמשך אל תוך הלילה עד אור הבוקר. או אז אמרתי לעצמי, עבור 'סדר' כה ארוך ומייגע, אין ספק שהיה הרב זקוק לאגור כוחות חזקים לעמוד בו, והיה נזקק להכניס הרבה מאכלים אל גופו בכדי שלא יתעייף ויחלש, מה גם שהיה האזור קר מאוד, והמאכלים מחממים את הגוף. ואמרתי בהלצה, התרנגול הוא שקרקר כל הלילה, כי אילו לא היה אוכל אותו לבטח היה מתעייף ונרדם. כאלו היו רבני ליטא, עמלים בתורתם ללא לאות, יומם ולילה.

מי שזכה למלאות את כל חייו בלימוד התורה והגיונה, אין לו מה לחשוש כאשר עומד לקראת פרידתו מן העולם, הלוא יודע הוא שאינו 'מת' אלא עובר משיבה של מטה לישיבה של מעלה. **מי שעשה את המוטל עליו בעולם הזה, עבד את בוראו באמת ובתמים, עליו לשמוח כאשר נשמתו עולה לשמי**

ובמעמד זה אמר להם: כל ימי נקשרתי בקשר אמיץ עם בורא העולם, כוונתו, **שלא היה זה קשר כאותם קשרים המיועדים לפתיחה וסגירה מתמדת, אלא קשר אמיץ שאינו ניתן לפתיחה כלל**, כזה היה הקשר של רשב"י עם הבורא.

ובמה היה כוחו של רשב"י גדול כל כך עד שהגיע לדרגה גבוהה כל כך של התקשרות עם הבורא? הווי אומר, הלוא עיקר שבחו דרשב"י הוא התמדתו בתורה, כאשר במשך שנים רבות ישב במערה עם בנו, ולמד ללא הרף, בתנאים שאינם תנאים, ללא מאכל ומשקה [ונס נעשה להם שגדל עץ חרובים והתגלה נהר מים בפתח המערה], ומכוח התורה שלמד בכל ימיו, זכה שהתגלו לו סתרי תורה. והלוא יודעים אנו כי הדבר שמקשר בין הבורא לנבראים הוא התורה הקדושה, וכפי שכתב היעב"ל התניא עה"פ "הוי כל שצמא לכו למים" (ישעיהו נה, א), ותמה דהלוא פשוט הוא הדבר שהצמא ימצא מזור לצמאונו במים, ואף מה שדרשו חכמינו "אין מים אלא תורה" (בבא קמא פב, א) גם זה לא מיישב, כי מה בא הפסוק לומר, שמי שהוא צמא לדברי תורה - יעסוק בתורה! הלוא גם זה פשוט. אלא, מבאר הבעל התניא, **'הוי כל צמא' - מי שהוא צמא לקרבת אלוקים, שואף ומשתוקק לדבוק בו, הדרך היא: 'לכו למים' - יעסוק בדברי תורה, כי זו הדרך היחידה להשיג קרבתו ית'.**

אמור מעתה, רבי שמעון בר יוחאי, אשר כל ימיו היו מקשה אחת של לימוד התורה, ממילא נקשר עם הבורא בקשר שאין חזק ממנו, וזהו שאמר להם טרם פטירתו.

עובדות מגדולי ישראל על דבקותם ועמלם בתורה

1. מסופר על הרב מפוניבז' - רבינו יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, אשר היה ידוע בגאונותו העצומה, עד שאמרו עליו כי אילו לא היה עוסק בבניית הישיבה הקדושה ופרנסתם של תלמידיה, לבטח היה הופך להיות אחד מגדולי הדור ממש. וכפי שהתבטא עליו הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל בהספידו אותו, כי ר' יוסף שלמה הפקיר את ר' יוסף שלמה בשביל התורה! ומסופר, שכאשר היה בחור כבר יצא שמו לשם ולתהילה כלמדן גדול, יום אחד פגש בו הסבא מנובהרדוק ר' יוסף יוזל הורביץ זצ"ל, וביקש ממנו לבוא לישיבתו שבעיירה נובהרדוק להתמנות לתפקיד 'נושא ונותן' עם הבחורים, לתועלת בני הישיבה. הרב זצ"ל נענה לבקשתו, והגיע לשמש בתפקיד בישיבה.

באותה תקופה, רבה של נובהרדוק היה הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין זצ"ל, בעל 'הערוך השולחן', והרב זצ"ל ניצל את ההזדמנות שנקרתה לידו לשהות באותה עיירה עם אותו גאון, והיה עולה אליו מידי יום לשוחח עמו בלימוד, ובעל 'הערוך השולחן' נהנה ממנו עד מאוד, עד שאם ארע יום שלא הופיע לפניו, היה משגר את משמשו לקרוא לו. בשנים אלו היה הגר"י אפשטיין מבוגר מאוד, ומזקנותו כהו עיניו ולא היה יכול לקרוא, אך ממוחו אגד את כל התורה כולה, וכך היה לו סדר לימוד מידי יום ללמוד בע"פ כך וכך דפים בבלי, כך וכך ירושלמי, רמב"ם, טור ושולחן ערוך.

ברבות הימים נחלש הגר"י אפשטיין וקרבו ימיו להסתלק מן העולם, עד שהגיעה השעה בה הבינו כולם, והבין גם הוא, כי עתידה היא הנשמה להיפרד מהגוף ולעלות לעולם שכולו טוב. התאספו סביבו משפחתו ומכריו, והגיע אף הרב זצ"ל להיות לצידו ברגעיו האחרונים, ותיאר את הרגעים הללו, וכה אמר: **ישב הרב אפשטיין ביישוב הדעת מוחלטת, וארשת פניו הייתה שלוה ורגועה לחלוטין, ונדמה היה כמי שמכהן כרב בעיירה קטנה ונקרא כעת להתמנות לרב בעיר גדולה!**

והאמת היא, כי אכן מי שזכה לנצל את כל ימיו לתורה ועבודת ה', מה יש לו לחשוש מהמוות, הלוא באמת הופך הוא מלהיות רב בעיירה קטנה כנובהרדוק, לשמש בישיבה של מעלה.

ז. בספר 'מאיר עיני ישראל' על מרן בעל הח"ח זיע"א מסופר, כי הגאון ר' דוד מקרלין זצ"ל בזקנותו כהו עיניו מראות, ולא היה יכול ללמוד מתוך הספר. אך לא איבד לגמרי את חוש הראייה, כי אם היה עומד משיהו אל מולו היה מבחין בו, אלא שלא היה יודע לזהות מי הוא. ארע פעם תוך כדי לימודו, כאשר שינן וגרס דפי גמרא בעל פה בלשונם, נעמד אל מולו יהודי משולח אשר אסף כספים עבור ישיבתו, כאשר הבחין בו ר' דוד שאל אותו מה רצונו, אמר לו: אני איש פלוני, אוסף עבור ישיבה פלונית, ובכל שנה הרב היה נותן לי תרומתו על

בימינו יכולים אנו לראות דוגמא לכך ולקרב הדבר אל ליבנו, כי הנה מקובל במקומות עבודה גדולים, כמו בנקים וכדו', שיושב לו המנהל בחדרו, ומעל שולחנו מתנוסס מסך ענק, דרכו ניתן לראות כל עובד ועובד מה הוא עושה באותו רגע, יכול המנהל להבחין כי פלוני מתבטל ברגע זה, וחבירו עוסק בענייניו האישיים ולא ממלא אחר תפקידו, וכן נראים בו כל הלקוחות והשוהים בין כותלי הבית, כולם מתנועדים ונרשמים שם. **כן הוא הדבר בכל מעשה ומעשה שעושה האדם בעולם הזה, הכל גלוי וידוע לפניו יתברך, כל המעשים, המחשבות והרצונות של בני האדם – אין דבר נעלם ממנו.**

לפיכך אמרו חכמינו, אם יצרו של אדם מתגבר עליו ילך ויקרא קריאת שמע, ובקריאה זו יחדיר לעצמו את יסודות האמונה הללו, הוא יאמין בהימצאות הבורא ית' בעולם, אשר כפי שכתב הרמב"ם "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחד יכול להימצאות" (פ"א מהל' יסודי התורה ה"ב), היינו שכל הבריאה כולה מתקיימת ממנו, ואת זה יפנים וישריש בליבו האדם, שכל קיומו והימצאותו בעולם הוא ממנו ית', וממילא היתכן שהוא אינו משגיח על ורואה את כל מעשיי!?

ולזה כיוונו חז"ל שאמרו "יקרא קריאת שמע", היינו שיפנים את המסר שעולה מתוך קריאת שמע, לא יקראנה סתם מן השפה ולחוץ, אלא יחדיר האמונה בהימצאות ה' ובשכר ועונש אל תוך ליבו, וממילא יחדל מן החטא.

אך אם גם זה לא הועיל לו, יזכיר לו יום המיתה. הזיכרון הזה שעתיד האדם לעזוב את העולם ולתת דין וחשבון על כל מה שעשה כאן, הוא הנשק הגדול ביותר כנגד היצר, אל מול טענה זו אין לו דרכים להתמודד.

בעבר תמהתי, מאחר וזהו הנשק הבטוח והיעיל ביותר כנגד היצר, מדוע אמרו לנו חז"ל להתחיל בדרכים אחרות, תחילה יעסוק בתורה, לאחר מכן יקרא קריאת שמע, הלוא יכול היה האדם מיד להדוף את היצר עם זיכרון יום המיתה. שמעתי פעם ביאור בזה, כי אם היה משתמש האדם בנשק זה בכל עת ובכל שעה, כבר לא היה מתרגש ומפחד מיום המיתה, כי היה נעשה זה אצלו להרגל, ורק כאשר מעת לעת ינער האדם את עצמו מתוך זרימת החיים, ויזכיר לעצמו 'לאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון', או אז הזיכרון הזה ירתיע אותו וימנע ממנו לעבור על דברי ה'.

צריך האדם לדעת, שכאשר יגיע לעולם האמת יתפרסמו כל מעשיו ומעלליו, מה שעשה במשך כל שנות חייו, כפי שתרגם בתרגום יונתן את דברי שלמה (קהלת יב, ג) "סוף דבר הכל נשמע" – "סוף פתגם דאיתעביד בעלמא בצינעא כולהא עתיד להתפרסמא ולהשתמעא לעל בני אנשא", היינו 'סוף דבר' – בעולם האמת, 'הכל נשמע' – מכריזים על האדם בכל העולמות 'אוי לו לאותו שמרד במלך', ואין לתאר את הביזיונות הנוראים שעתידה הנשמה לעבור שם על כל דבר רע שעשה כאן האדם.

על כן צריך האדם להיות שרוי כל ימיו בתשובה ומעשים טובים, לעשות תשובה שלימה מעומק הלב, וכמאמר הרמב"ם "ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם" (פ"ב מהלכות תשובה ה"ב), וכאשר יעשה כן האדם יזכה להשיב את נשמתו ליוצרה זכה וטהורה, כפי אשר ניתנה.

מרומים, שם תהיה קרובה יותר למלך מלכי המלכים, ללא הפרעות וקשיים מהיצר הרע המנסה לטורדה מן העולם. וצריך כל אדם להרבות בתפילה ובתחנונים, שיזכה לעזוב את העולם מתוך תשובה ומעשים טובים, וזו היא שאיפת, שאעשה תשובה שלימה טרם מותי.

הדרך להינצל ממהמורות היצר

ט. אמרו בגמ' "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה, אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע, אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכיר לו יום המיתה" (ברכות ה, א). בגמרא זו מלמדים אותנו חכמינו כיצד נוכל לגבור על היצר אשר נלחם בנו בכל כוחו, ראשית צריך 'להרגיז יצר טוב על יצה"ר', 'להרגיז' מלשון רוגז, היינו להגיע למצב שנכעס ונגער בו ביצר הרע, וזה ע"י שנשנן לעצמנו ונבין את האמת הזו שהיצר הרע מחפש את רעתנו, מנסה לטורדנו משתי עולמות. עלינו להכות ולגרשו מליבנו: 'שוטה, מדוע תסבור שנשמע אל דבריך, הלוא על כל מעשה שאשמע בקולך עתיד אני לסבול עונשים וייסורים קשים ומרים!', וכפי שהיה מתבטא מו"ר הגרא"מ שך זצ"ל: מיוועט מיר שמייעסין (- יתנו לי מכות). זה השלב הראשון וההכרחי במלחמה כנגד היצר – יראת העונש.

אך פעמים שזה לבד לא מספיק, כי ההרגל משכיח ממנו את הפחד הזה, על כן 'יעסוק בתורה', אשר בסגולתה להדוף את היצר מעל האדם, אך אם גם זה לא מועיל 'יקרא קריאת שמע', וזהו דבר הטעון הבנה, כיצד באמצעות קריאת שמע ניתן לגרש את היצר מליבנו.

ביאור הדבר הוא, כי אדם שבא לעשות עבירה כל שהיא, אין זה אלא מחמת שהוא שוכח את הדברים הבסיסיים של האמונה, הוא מתעלם מהעובדה שהבורא ית' מצוי בשמים ומשגיח על כל מעשי בני האדם, הוא רואה כל פעולה, קטנה כגדולה, אין דבר נעלם ממנו ואין נסתר מנגד עיניו. והבורא ית' משלם שכר ועונש לבני האדם, על מעשה טוב ישלם שכר, וחלילה להיפך על מעשה שאינו טוב, כפי שאנו אומרים בתפילת שחרית "ברום עולם מושבך, ומשפטך וצדקתך עד אפסי ארץ", מקום מושבו ית' הוא בשמים, אך 'משפטך' – העונש, 'וצדקתך' – השכר, מגיע עד אפסי ארץ, לכל קצוות הארץ.

וזה דבר שצריך האדם לשנן לעצמו שוב ושוב, אשר עיני ה' פקוחות על כל מעשי בני האדם, וכל מה שעושה האדם גלוי וידוע לפני כסא כבודו. וכמאמר דוד המלך ע"ה "בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו, הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט" (תהילים צד, ח-ט), נתאר לעצמינו אדם שמייצר מכונות משוכללות עבור אלפי לקוחותיו, היתכן שלא יוכל לייצר אחת כזו עבור עצמו?! ממילא אם הינך רואה מיליארדי עיניים בעולם, לכל בריאה ובריאה ברא לה הקב"ה עיניים לראות בהן, וכי יתכן שהוא ית' בעצמו לא יוכל לראות? מיליארדי אוזניים ברא הקב"ה בעולמו בכדי שיוכלו הבריאות לשמוע בהן, וכי יתכן שהוא ית' בעצמו לא יוכל לשמוע? לפיכך מגדיר דוד המלך את הכופרים – בוערים וכסילים, כי לחשוב שיהנוטע אוזן' לא יוכל לשמוע, והיוצר עין' לא יוכל להביט – אין לך כסילות ובערות גדולה מזו.

כאשר יחדיר האדם לעצמו את דברי המשנה "דע מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים" (אבות ב, א), וישיב אל לבו את המציאות הזו שעייני הקב"ה משוטטות בכל הארץ, והוא רואה ושומע כל מה שיעשה, ומעשיו נכתבים בספר, או אז לא יפול אל רשתו של היצר.

<p>הוצאות הגיליון מרובות לתרומות נא ליצור קשר בטל' 052-7602449</p>	<p>ניתן להאזין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א במערכת "קול יהודי מרוקו" 0747962335 שלוחה 2-2-2 שמעו ותחי נפשכם</p>
<p>הדברים נערכים עפ"י הבנת הכותב מתוך שיחה הנאמרת מידי מוצ"ש בבית הרב שליט"א בשעה 19:30 לקבלת הגיליון במייל מידי שבוע, ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל: m0548468875@gmail.com</p>	